

YTTRANDE

2004-05-10

02-142-2004

Regeringen
Kulturdepartementet
103 33 Stockholm

Yttrande avseende Betänkande (SOU 2003:121) Internationella Kulturutredningen 2003
(Ku2003/2649/Kr)

Kungl. biblioteket (KB) som ombetts yttra sig över Internationella kulturutredningen 2003, SOU 2003:121 vill lämna följande synpunkter. Yttrandet begränsar sig till de förslag som direkt eller indirekt rör Kungl. bibliotekets verksamhet.

Allmänt

Inledningsvis vill KB peka på den otydlighet som vidlåder kulturbegreppet. Utredningen har utgått från den allmänna definition som världens kulturministrar använde som underlag vid Unescokonferensen ”The power of Culture”. Denna definition avser kultur i mycket vid bemärkelse.

I utredningen anges att man i första hand behandlar den verksamhet som ingår i det kulturpolitiska området: teater, dans, musik, film, litteratur, bild och form, arkitektur och design, arkivverksamhet, kulturmiljövård samt museer och utställningsverksamhet. Bibliotek ingår inte i uppräknningen, trots att Kungl. biblioteket tillsammans med forskningsbiblioteksväsendet är viktiga institutioner för forskning, utbildning, bildning och information och att folkbiblioteken är den viktigaste kommunala kulturinstitutionen.

Det är också oklart vad som ingår i begreppet kulturutbyte. Utredningens överväganden och förslag rör i huvudsak det fria kulturlivet och kulturutbytet inom scen- och bildkonst. Det institutionella kulturutbytet behandlas mer i förbigående. Utredningens redovisning av Kungl. biblioteket, Riksarkivet och Riksantikvarieämbetet är synnerligen summarisk. Mot bakgrund av att faktainsamlingen bl. a. innefattat ett hundratal intervjuer med aktörer verksamma inom det internationella kulturutbytet är det desto mer anmärkningsvärt att någon kontakt inte tagits med Kungl. biblioteket. Utredningens presentation av Kungl. biblioteket är ett koncentrat av den information som kan hämtas på KB:s hemsidor. Referatet är korrekt så när som på uppgiften att KB medverkar i ett biblioteksprojekt i Centralamerika (inte Sydamerika som anges i utredningen).

KB vill påtala att de sparsamma kontakterna med de s.k. minnesinstitutionerna är en stor brist i utredningen och förefaller inte helt i enlighet med direktiven. Enligt direktiven skall de viktigaste statliga och icke statliga aktörerna på området redovisas liksom deras uppdrag och arbetssätt samt vilka ekonomiska resurser de har. Tyvärr saknas sådana analyser för arkiv, bibliotek och museer. Detta är en allvarlig brist i utredningen. KB hade här önskat en bättre balans mellan å ena sidan evenemangskulturen och å andra sidan den kultur som förmedlas av de nämnda institutionerna.

Kungl. biblioteket och det internationella samarbetet

KB finner anledning att komplettera utredningens något oengagerade beskrivning av det internationella samarbetet inom biblioteksområdet. Som anges i utredningen påverkas Sverige i allt högre grad av internationella avtal, konventioner och direktiv. Detta gäller i mycket hög grad biblioteksverksamheten. Det svenska biblioteksväsendet kan inte stå utanför internationella överenskommelser avseende regler för katalogisering, registrering, tekniska och andra standards.

Som nationalbibliotek har Kungl. biblioteket en viktig roll i det internationella samarbetet inom information och kultur. Det internationella kultur- och informationsutbytet/samarbetet har en lång tradition och är ett ömsesidigt givande och tagande.

Som exempel kan nämnas att vid planeringen av KB:s nuvarande byggnad, vid mitten av 1800-talet, gjordes resor till bl. a. Paris och London för att studera de då nyligen uppförda Bibliothèque Sainte Geneviève (BSG) resp. British Museum. BSG kom i hög grad att tjäna som förebild till biblioteksbyggnaden i Humlegården som stod klar 1877. Inom parentes kan nämnas att under 1950- och 1960-talen strida strömmar av biblioteks-företrädare från övriga Europa kom till Sverige för att studera de nya svenska folkbiblioteksbyggnaderna som kom att tjäna som förebild vid folkbiblioteksutbyggnaden i många europeiska länder. Den stora tillväxten av nya universitets- och högskolebibliotek under 1980- och 1990-talen, och som fortsatt i början av det nya seklet, har tillkommit i omfattande kontakter med bibliotek i andra länder, företrädesvis i Nordeuropa. Det har inneburit såväl svenska besök i andra länder som utländska besök i Sverige.

Det internationella samarbetet är i dag en integrerad del av KB:s verksamhet. Denna tendens har förstärkts i takt med den tekniska utvecklingen. Internationellt samarbete och samverkan är i dag en nödvändighet. Kungl. biblioteket spelar en aktiv roll i arbetet kring registrering, gemensamma standards, frågor om långsiktigt bevarande av digitalt material, licensavtal etc. KB:s insatser har i hög grad bidragit till att skapa den infrastruktur som är en förutsättning för informations- och kulturutbytet.

För att belysa KB:s roll ges här några exempel på internationellt samarbete och kulturutbyte inom biblioteksområdet. Sedan år 1971 ansvarar KB för utdelningen av ISBN i Sverige. ISBN uttyds International Standard Book Number, och är en ISO-standard som används över hela världen för monografiska publikationer, båda av kommersiella förlag och av institutionella och offentliga utgivare. Uppgiften innebär också löpande deltagande i internationella samordnings- och planeringsmöten. Sedan år 1975 ansvarar KB också för utdelningen av ISSN, International Standard Serial Number. Även detta är en över hela världen använd ISO-standard och medför på samma sätt som ansvaret för ISBN ett löpande deltagande i internationellt samarbete.

KB har varit medlem av Consortium of European Research Libraries (CERL) sedan det bildades år 1994. Detta bibliotekskonsortium arbetar aktivt för att inventera, dokumentera, bevara och tillgängliggöra Europas tryckta kulturarv. KB har hela tiden varit representerat såväl inom CERL:s exekutiva organ som inom olika arbetsgrupper.

ONE är en sammanslutning av nationalbibliotek eller andra organisationer med ansvar för stora bibliotekskataloger och/eller samkataloger. Syftet med sammanslutningen är att genom kooperativa lösningar ge fri tillgång till varandras bibliografiska data. KB har sedan starten år 2002 aktivt deltagit i samarbetet.

På uppdrag av Sida har KB sedan 1980-talet lett ett biblioteksutvecklingsprojekt i Centralamerika. Projektet är inriktat dels på att utveckla nationalbiblioteken så att de bättre ska kunna fullgöra sina uppgifter, dels på en uppbyggnad och utveckling av folkbiblioteksväsendet. På uppdrag av Sida undersöker nu KB förutsättningarna för ett liknande biblioteksutvecklingsprojekt i Sydostasien. KB fungerar således som expertorgan inom det svenska kulturbiståndet och kulturutbytet.

15 Slutsatser

KB instämmer i allt väsentligt i utredningens omvärldsanalys och vill särskilt betona att den internationella dimensionen inom kulturinstitutionernas verksamhet har stärkts. KB vill framhålla att detta också i hög grad gäller för utbildningsinstitutionerna dvs. Kungl. biblioteket, forskningsbiblioteksväsendet samt folkbiblioteken. KB instämmer i bedömningen av behovet av ”fria resurser” men vill betona vikten av långsiktighet i det internationella kulturutbytet och kultursamarbetet. KB vill här understryka att institutionernas internationella samarbete har en långsiktig karaktär och mindre ofta avser kortsiktiga emblematiske manifestationer. En ökad tillgänglighet till kulturarvet förutsätter ett långsiktigt internationellt samarbete mellan arkiv, bibliotek och museer. KB vill därför påtala att behovet av särskilda insatser för det internationella kulturutbytet även bör omfatta de institutioner vars verksamhet inte är evenemangsinriktad.

KB delar utredningens uppfattning att IT skulle kunna utnyttjas bättre i institutionernas och myndigheternas informationsverksamhet, men noterar att utredningen inte föreslår någon resursförstärkning som stöd för en sådan utveckling.

Utredningen hävdar att personalrörligheten inom det internationella området varit otillräcklig. Det kan givetvis diskuteras vad som är tillräckligt eller otillräckligt i fråga om personalrörlighet. KB ser inte rörlighet som ett självändamål. Inte heller ser KB frilanskompetens och projektanställningar som en patentlösning.

16 Utredningens förslag

För att uppnå förändringar i den statliga eller statsunderstödda organisationen för internationell kulturverksamhet föreslår utredningen en rad insatser. Huvuddelen av förslagen är, enligt KB:s uppfattning, av slentrianmässig karaktär t. ex. bättre utnyttjande av resurser, förenkling av existerande organisationsstrukturer, ökad samverkan mellan myndigheter, mer verksamhet och mindre administration. KB begränsar sitt yttrande till de avsnitt som direkt eller indirekt har relevans för KB:s verksamhet.

16.2 Internationella kulturfonden

Utredningen föreslår att en fond, Internationella kulturfonden, inrättas. Fonden ska utgöra en fri resurs för förnyelse och utveckling av Sveriges internationella kontakter och fördela bidrag

till evenemang eller satsningar av mer långsiktig karaktär. KB delar utredningens bedömning om behovet av en fri och rörlig resurs för det internationella kulturutbytet.

KB har ingen invändning mot förslaget att fonden placeras inom Statens kulturråds organisation. KB vill emellertid betona vikten av att det i fondens styrelse finns tillräcklig kompetens och insikt om verksamheten vid de institutioner vars verksamhet inte är inriktad på evenemang.

16.3 Svenska institutet

Utredningen föreslår att Svenska institutets uppgifter renodlas och att SI:s verksamhet skall begränsas till arbete med Sverigefrämjande uppgifter medan bidragshanteringen flyttas till andra organ. KB vill här peka på svårigheten att dra en skarp gräns mellan dessa båda uppgifter. Enligt KB:s uppfattning finns inom SI en viktig kompetens och en erfarenhet av kulturutbyte. KB ser vissa risker med att SI:s uppgifter skulle begränsas i enlighet med utredningens förslag.

16.4 Statens kulturråd

Utredningen föreslår att Statens kulturråd skall få utökade uppgifter, att administrera den internationella kulturfonden samt det kulturpolitiska samordningsansvaret för den internationella kulturverksamheten. KB har inga invändningar mot att Kulturrådet får ett samordningsansvar för det internationella kulturutbytet inom framför allt teater, dans, musik och bildkonst. KB ifrågasätter dock att Kulturrådet skulle samordna arkivens, bibliotekens och museernas internationella kulturutbyte, då Kulturrådets kompetens här är mer begränsad. Enligt KB:s uppfattning kräver frågan om ett eventuellt samordningsansvar bättre analys och en prövning av eventuella alternativ.

16.7 Utlandsorganisationen

16.7.2 Centre Culturel Suédois (CCS)

Bibliothèque Nordique i Paris etablerades redan på 1920-talet och är ett exempel på ett långsiktigt kultursamarbete. De nordiska länderna bistår biblioteket med stöd för utveckling av samlingarna, personellt och finansiellt. Vidare finansieras en bibliothécaire délégué som tjänstgör vid Nordique i tvåårsperioder. Tjänsten cirkulerar mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige. Formerna för den nordiska finansieringen av Bibliothèque Nordique har blivit alltmer otidsenlig. Frågan om Nordiques framtid diskuterades därför under våren 2004 vid ett möte med cheferna för nationalbiblioteken och för de statliga biblioteksmyndigheterna i de nordiska länderna, varvid det uppdrogs åt KB att närmare utreda frågan.

Utredningen föreslår att delar av Tessinsamlingen överförs från CCS till Bibliothèque Nordique. Likaså föreslås att delar av den allmänna boksamlingen överförs till Nordique. Enligt KB:s uppfattning bör, innan beslut fattas, en värdering göras av Tessinsamlingen för att avgöra huruvida samlingen eventuellt bör överföras till något svenskt bibliotek. Vad gäller den allmänna boksamlingen vid CCS, vill KB påpeka att ett eventuellt överförande till Nordique bör göras med hänsyn till bibliotekets förvävsprofil. Givetvis bör frågan diskuteras med ledningen för BSG, inklusive behovet av resurser vid en överflyttning.

16.12 Museer, arkiv, kulturmiljövård, bibliotek m.m.

Utredningen föreslår inga organisatoriska eller andra förändringar. Som KB tidigare påtalat behandlas dessa institutioner mycket summariskt. Utredningen nöjer sig med att konstatera att dessa institutioner har en omfattande internationell verksamhet. Utredningen anger att dessa institutioner skall ha möjlighet att ”medverka” i projekt som stöds av den internationella kulturfonden. Om förslaget skall tolkas så, att kulturarvsinstitutionerna inte kan komma ifråga för stöd ur fonden utan förutsätts fungera som stödtrupp för andra aktörer, vill KB kraftigt ifrågasätta detta.

Utredningen framhåller att det är av stor vikt att bevaka teknikutvecklingen vad avser bevarande, tillgängliggörande och levandegörande av kulturarvet. KB vill för sin del framhålla att ”bevakning” inte är tillräckligt. Tekniken måste utnyttjas. Detta är mycket kostsamt, vilket inte alls belyses av utredningen.

16.16 Finansiering av Ikus förslag

Utredningens förslag skall i sin helhet finansieras genom omfördelning av resurser och rationaliseringar. Detta förefaller, enligt KB:s bedömning, i hög grad vara ett önsketänkande.

I detta ärende har riksbibliotekarie Gunnar Sahlin beslutat. Biblioteksrådet Barbro Thomas har varit föredragande.

Gunnar Sahlin

Barbro Thomas